הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ת"
לע"נ **גיטל מלכה** ע"ה בת הר"ר **אשר אנטשיל** ז"ל

מסכת נדרים – דף ג'

עיונים על הדף

המשך – מהו עיקר הנדר האמור בתורה?

כפי שנזכר בגליון הקודם, שיטת הר"ן לפנינו (ב'.) שאף שלמדנו שיש ב' אפשרויות להחיל נדר. או ע"י שנודר חפץ מסויים ע"י לשון של ה"ז אסור. או ע"י שנודר ע"י התפסה. שתי האפשרויות מוגדרות לעיקר הנדר מהתורה.

שיטת הר"ן במסכת שבועות (כ'. מדפה"ר ועי' שם לאורך כל דבריו והמסתעף להלכות שבועות ובהלכות נזירות וכד') להדיא, עיקר הנדר האמור בתורה הוא, ע"י התפסה. וזה כוונת הש"ס בכל מקום "עד שידור בדבר הנדור", והיות ועיקר הנדר האמור בתורה זה ע"י התפסה, צריך שידור בדבר הנדור, כמו שאומר על חפץ מסויים שיהיה "אסור כקרבן", שהרי קרבן אדם נודר או מתנדב, וחלות הקדושה באה ע"י מוצא שפתיו, כך בנדרי איסור יכול לאסור ע"י התפסה, וזה הוא עיקר הנדר. ובלא פרשה של "התפסה", לא היה יכול לאסור על עצמו את המותר. אלא לאחר שיודעים אנו מעיקר הנדר שאפשר להתפיס, אם יאסור אדם בלא התפסה, אין הוא מותר מנדרו, כיון שהתחדשה פרשה של "ידות נדרים". מעתה, מצד אחד יש כח לאדם לאסור את המותר עליו, ע"י התפסה. מצד שני, אמנם אסר, אבל בלא התפסה, פרשת "ידות נדרים" מגלה לנו, שיכול לאסור על עצמו אף באופן שהוא לא מעיקר הנדר. לכן אומר הר"ן מי שאוסר בלא התפסה אין זה מעיקר הנדר האמור בתורה אלא אסור אך ורק מצד "ידות נדרים", שנעשה כאומר יהיה אסור עלי כקרבן.

מאידך, שיטה שלישית מצאנו בר"ן (לקמן יד':) וז"ל "נראה בעיני דהכי פירושו, דסבירא להש"ס דלאשמועינן דמתפיס בדבר הנודר לא צריך קרא. דכיון שאמר, "ככר זה עלי אסור", הוי נדר. כי אמר נמי "כקרבן", אסור קאמר, ולא גרע מידות". עכ"ל. מבואר בר"ן שעיקר הנדר האמור בתורה, כאשר אוסר על עצמו בלשון "אסור". וכאשר מתפיס ואומר "כקרבן", לא גרע מידות נדרים, שאף בהם למדנו שיכול לאסור את עצמו. כלומר כאן שיטת הר"ן עיקר הנדר הוא ע"י איסור והתפסה מועילה כדין ידות.

עולה ג' שיטות בר"ן, א. ר"ן בסוגיא לפנינו (ב'.), "אוסר" ו"מתפיס", שניהם הם עיקר הנדר בתורה. ב. ר"ן בשבועות, "מתפיס", זה עיקר הנדר. ו"אוסר", מועיל מטעם ידות נדרים. ג. ר"ן לקמן (יד'.) "אוסר" זהו עיקר הנדר. "מתפיס", מועיל מטעם יד.

לתרץ את הסתירה המשולשת בדברי הר"ן, נקדים שלשיטת הר"ן אין נפק"מ האם האיסור נדר הוא מחמת עיקר הנדר האמור בתורה, או מחמת ידות נדרים, שניהם דינם מהתורה, כדת וכדין כהלכות נדרים החמורים. (מלבד הלכה שלמדנו, שכדי ליצור נדר ע"י סגנון של התפסה, צריך להתפיס בדבר הנדור, ולא בדבר שהתורה אסרה אותו בין כך. היינו, שלא יכול לומר חפץ זה אסור עלי כשקצים ורמשים. שלזה אין שם "התפסה", היות ולמדו בגמ' שצריך להתפיס בדבר הנדור.) הר"ן חוזר על יסודו זה כמה וכמה פעמים, הן בריש המסכת (ב'. ד"ה כל כינויי) וכן בגמ' (ג'.) שדנה לגבי ידות שלמדנו מדרשה, ביאר הר"ן שאין הכוונה שאם למדנו מדרשה, אז דין ידות נדרים הוא מדרבנן, אלא שניהם דינם מהתורה.

מאידך לשיטת המפרש, יש הבדל בין עיקר הנדר, לבין ידות שנלמדים מדרשה. שכתב המפרש (ג'. ד"ה מאי איכא וכן בד"ה וידות) שאם לומדים מדרשה, דינם יהיה מדרבנן. לפי"ז איכא למימר שאם אין נפק"מ הלכתית לדברי הר"ן ושניהם מדין תורה, כבר כתב המהרש"א בקידושין (מד'. ד"ה תדע) שאף שרש"י לא ביאר בכל מקום בשווה, ביאר לפי ענין הסוגיא. א"כ ה"נ י"ל בדברי הר"ן אם אין בכך נפק"מ להלכה.

האם מועיל להתפיס בשבועה?

דעת הקרן אורה והמשל"מ, בביאור דברי הר"ן בסוגיא לפנינו ובסוגיא בשבועות. שלפנינו כתב שב' הצורות הם מעיקר הנדר ואילו בסוגיא בשבועות נקט שרק התפסה היא מעיקר הנדר. למדנו בגמ', שיש הבדל משמעותי בין נדר לשבועה. נדר זה איסור "חפצא". היינו, החפץ נאסר על האדם. ושבועה זה איסור "גברא". היינו, האדם אסור על החפץ. עתה כשנתבונן, שאדם מתפיס ואוסר חפץ מסויים כחפץ אחר. האם יכול הוא להתפיס על דבר שנשבע עליו. לכאור' אין מקום לומר שדבר זה יחול. שהרי "התפסה" ענינה שחפץ זה כזה. א"כ מה שייך להעביר איסור שעל האדם לאיסור שיהיה בחפץ. וביותר עומק, הרי שאדם נשבע החפץ עצמו נשאר מותר, רק האדם עצמו הוא אסור. א"כ מה שייך שיאסור חפץ אחר כחפץ הזה, שכלפי האמת נשאר בהיתרו. זה כל משמעות דברי הר"ן במסכת שבועות למעיין, שם מבאר הר"ן את שיטת הרי"ף, מדוע יש הבדל בין התפסה לחפץ, להתפסה על שבועה, שלא מועילה. ע"ז נקט הר"ן שעיקר הנדר הוא בהתפסה, ומועיל רק בכה"ג שיש אפשרות להמשיך את האיסור מחפץ לחפץ, ולא מאדם (שבועה) לחפץ. והר"ן לפנינו ביאר את שיטתו, שאין הבדל ושניהם הם איסור מעיקר הנדר האמור בתורה.

אלא מעתה עדיין לא יישבו את דברי הר"ן לפנינו לקמן (יד'.), כמובא שלמד שעיקר הנדר הוא איסור. והתפסה, מועילה מדין ידות. אולם ביאור הדברים קשור יותר לסוגיא שם, שיש ללמוד בדברי הר"ן שזה רק להו"א של הסוגיא שם. או שהר"ן דיבר אך ורק לפני הדרשה מהפסוק "כי ידור נדר", וע"ז כתב הר"ן שהתפסה לא גרע מדין ידות נדרים. אולם לאחר שלמדנו מהפסוק "כי ידור נדר", שצריך להתפיס בדבר הנדור ולא בדבר האסור, הרי בתורה גופא התחדש, שאפשר להתפיס והרי זה עיקר הנדר האמור בתורה, כמו שיטת הר"ן לפנינו ב'. ודו"ק.

האם מועיל לידור בלשון שבועה ולהפך?

הגמ' מחלקת ואומרת, שנדר וחרם איסורם ביחס לחפץ. ואילו שבועה האיסור הוא ביחס לאדם. היינו, נדר שאומר "הככר אסור עלי", הייחס הוא לאיסור בככר. ובשבועה אומר "שבועה שלא אוכל ככר", הככר עומד בהיתרו, אלא אסר את עצמו באכילה. מה יהיה הדין אם אסר אדם חפץ בתורת נדר אולם הוציא מפיו לשון שבועה שמתייחסת אליו עצמו. כגון שאמר, "הרי עלי שלא אוכל בשר", כאן רכב על נדר ושבועה ביחד, מצד אחד, אסר את הבשר, זה נדר. מצד שני, אמר שלא אוכל, זה לשון שבועה. (כאמור לאור דברי הר"ן לעיל למדנו, שכדי לידור בהתפסה ולומר זה כזה, ביאר הר"ן בשבועות בשיטת הרי"ף, שלא שייך להתפיס על שבועה, כיון שהתפסה עיקרה להמשיך את האיסור והקדושה מחפץ לחפץ. והיות ובשבועה החפץ עצמו מותר, ורק האדם אסור לגבי החפץ, אין אפשרות להמשיך את ההתפסה מאדם לחפץ.)

מוכיח הר"ן בפשטות הסוגיא, שלא מועיל לידור בלשון שבועה, ולא מועיל להישבע בלשון נדר. וכך פסקו הר"ח הר"י מיגאש והרשב"א, וכן מוכח מפירוש הרא"ש בצד הגליון. ולמעשה נחלקו בירושלמי להדיא בנידון הזה, וקיי"ל כרבים שלא מועיל.

אולם מביא הר"ן את שיטת הרמב"ן, שהיות ויודעים אנו מלשונו שבא לאסור. א"כ עתה שכבר אנו יודעים שהתחדשה פרשת "ידות נדרים", ואף אם לא נדר בצורה המועילה וקיצר בלשונו וכו', מועיל לנדר. נוקט הרמב"ן, כל נדר בלשון שבועה ולהפך, יהיה אסור מחמת "ידות נדרים", על אף שמעיקר הנדר והשבועה לא הוציא לשון ראוי לאסור, בכ"ז יהיה אסור ויעבור על בל יחל וכו', כיון שהתחדשה בתורה פרשת ידות.

סיכום הדף

נושא היום: המשך סדר המשנה. ידות נדרים. הקש נדרים לנזירות.

ביארה הגמ', התנא של המשנה פתח בכינוי נדרים שהם דאורייתא. אח"כ ביאר את דין ידות, שנלמדים מדרשה. **והמשיך** לבאר את הנלמד מדרשה וחביב והם הלכות ידות נדרים. **אולם נוקטת הגמ',** שהרי נחלקו רביו"ח ור"ל בהגדרת "כינויי נדרים" האם זה **לשון לע"ז**, או שזה **לשון שכך נקטו חכמים**, מחמת חשש שאדם יבא להזכיר שם שמים לבטלה, ולכן נקטו שעדיף לידור בצורה של "כינוי". **למ"ד** לשון לע"ז, הרי זה כעיקר הנדר. **אולם למ"ד** שזה לשון שקבעו חכמים, א"כ אין סיבה להקדים כינוי נדרים לידות נדרים א"כ שיקדים ידות. *(ר"ן, שסבר שאף ידות נדרים שנלמדו מדרשה הוי מהתורה. אולם המפרש למד, שכל הנלמד מדרשה הוא מדרבנן, א"כ קושיית הגמ', היות ושניהם נלמדים מדרשה ושניהם מדרבנן מדוע להקדים כינויי לידות.)* **אומרת הגמ',** שבאמת צריך לכתוב במשנה ידות ברישא וכו'.

מהיכן למדנו ידות נדרים: א. יש הקש לנזירות. ובנזירות למדנו, יתור "נזיר להזיר" שידות נזירות כנזירות. **וא"א** ללמוד מ"לנדור נדר", כיון שדיברה תורה בלשון בנ"א, ולא אמרה "נדר לנדור" על משקל הכתוב בנזירות. **ולמסקנת הגמ',** למ"ד שדיברה תורה כלשון בנ"א לומדים מ"להזיר". ולומד מ"להזיר" ולא נכתב "ליזור" שנזירות חלה על נזירות. *(עי' בר"ן ג': ולקמן יח'. שמבואר שלמ"ד דיברה תורה כלשון בנ"א, אפשר ולא בעי קרא, על נזירות חלה על נזירות. וצריך את הפזוק לידות. רק למ"ד לא דיברה תורה, נשאר הפסוק מיותר ללמוד נזירות חלה על נזירות.)* **ולמ"ד לא דיברה כלשון בנ"א**, מ"לנדור נדר" לומדים ידות. ומ"נזיר להזיר", לומדים שנזירות חלה על נזירות. **ב.** במערבא למדו **א.** למ"ד לא דיברה תורה כלשון בנ"א,מ"לנדור נדר". **ב.** למ"ד דיברה תורה כלשון בנ"א מ"ככל היוצא מפיו יעשה".

מההיקש נדרים לנזירות, למדנו: א. ידות נדרים (למ"ד לא דיברה תורה בלשון בנ"א.) **ב.** יש לאו של בל יחל, בנדרים ובנזירות. *(עי' ר"ן שביאר בנדרי איסור, יש בל יחל. ובנדרי הקדש, יש בל תאחר. וכדברי הרמב"ן בהשגה על הרמב"ם בסהמ"צ עשין צד'. ולא כהרמב"ם שם שנקט, שיש בל יחל אף על נדרי הקדש.)* **ג.** יש בל תאחר, בנדרים ובנזירות. *(בר"ן כמבואר, בל תאחר שייך בנדרי הקדש ולא בנדרי איסור. מאידך בריטב"א כתב, שאף על נדרי איסור יש בל תאחר.)* **ד.** אב ובעל מיפרים נדרי ונזירות הבת והאשה.

מה שייך לעבור ב"בל יחל בנזירות", הרי מיד שקיבל נזירות, אם עובר על נזירותו עובר על "בל יאכל" ו"בל ישתה". **דעת רבא,** שמתחייב בב' לאווים אף על "בל יאכל" ואף על "בל יחל".

מה שייך לעבור על בל תאחר. אם הוא כבר נזיר, לא איחר. ואם אמר לכשארצה, אינו עובר. **דעת רבא,** שאמר שלא איפטר מן העולם עד שאהא נזיר. וצריך לקבל נזירות מיד. ואם לא מקבל חוששים שמא ימות ועובר על בל תאחר. *(אף קודם ג' רגלים, שנעשה כאומר הרי עלי להביא קרבן מיד. שמיד עובר על בל תאחר, ולא רק לאחר ג' רגלים. ועי' בר"ן. הרשב"א פליג וסובר, שרק אחר ג' רגלים עובר על בל תאחר. ועי' ברמב"ם ערכין פ"ו הלכה לג'.)*